

Eich canllaw i Wasanaeth Rheithgor

Rhagymadrodd

Ers mis Ebrill 2004, am y tro cyntaf, mae pawb bron sydd ar y gofrestr etholwyr yng Nghymru a Lloegr ac sydd rhwng 18 a 70 oed yn gymwys i wasanaethu ar reithgor. Bob blwyddyn, bydd oddeutu 200,000 o bobl yn cyflawni'r gwasanaeth cyhoeddus hanfodol hwn. Cafodd eich enw ei ddewis ar hap gan gyfrifiadur yn y Swyddfa Ganolog Gwysio Rheithgor o gopi electronig o'r gofrestr etholwyr, a ddarperir gan yr Awdurdod Lleol lle'r ydych yn byw. Mae dewis enwau ar hap o gronfa mor fawr o reithwyr posibl yn helpu i sicrhau bod y rhai a elwir i wasanaethu ar reithgor yn adlewyrchu'n gywir y gymuned y dânt ohoni.

Gan fod y mwyafrif o bobl a elwir i wasanaethu ar reithgor yn gwneud hynny am y tro cyntaf, cynhyrchwyd y llyfryn hwn i'ch cynorthwyo i baratoi, ac i egluro beth y mae'n ei olygu.

Gellir cael rhagor o wybodaeth gyffredinol yn www.gov.uk/jury-service

Gobeithiwn y bydd y llyfryn hwn yn ateb y mwyafrif o'ch cwestiynau.

Os oes gennych fwy o gwestiynau, cysylltwch â'r Swyddfa Ganolog Gwysio Rheithgor ar 0300 456 1024 hyd at un wythnos cyn y mae eich gwasanaeth rheithgor i fod i gychwyn. Ar ôl hynny, dylech gysylltu â rheolwr y rheithgor yn Llys y Goron lle'r ydych wedi'ch gwysio i'w fynychu, y bydd ei rif yn cael ei ddangos ar y daflen gwybodaeth leol a anfonwyd atoch gyda'r llyfryn hwn. Rhowch eich enw a'ch rhif rheithiwr sydd i'w ganfod ar ben y ffurflen Gwys Rheithgor pan fyddwch yn cysylltu â'r swyddfa neu'r llys.

Swyddogaeth hollbwysig rheithwyr

Mae gofyn i reithwyr benderfynu ar ganlyniad treialon yn Llys y Goron. Maent yn gwrandao'r treialon troseddol mwyaf difrifol megis dwyn, byrgleriaeth a throseddau'n ymwneud â chyffuriau. Efallai y bydd yn rhaid i reithwyr hefyd wrando achosion sy'n ymwneud â llofruddiaeth a threisio rhywiol, er bod y math yma o achosion yn llai cyffredin. Fel rheithiwr, gofynnir i chi benderfynu, ar sail y dystiolaeth a gyflwynir i chi yn y llys, a yw'r unigolyn sydd wedi'i gyhuddo o drosedd yn euog ai peidio.

Mae gan bawb brofiadau unigryw i'w dwyn gyda nhw i reithgor. Bydd profiadau a gwybodaeth y rhai a elwir yn wahanol, eto gofynnir i bob rheithiwr ystyried y dystiolaeth a gyflwynir ac yna penderfynu a yw'r diffynnydd yn euog ai peidio, yng ngoleuni cyfarwyddyd y barnwr ar y gyfraith.

Pan fydd rheithgor yn dod i benderfyniad, yn ogystal â gwneud penderfyniad sy'n effeithio ar y diffynnydd unigol, mae hefyd yn gwneud penderfyniad sy'n effeithio ar y gymuned. Dyma'r rheswm pam mae gwasanaethu ar reithgor yn un o'r dyletswyddau dinesig pwysicaf y gofynnir i unrhyw un ei gyflawni.

Ychydig iawn o benderfyniadau a wneir gan y cyhoedd sy'n cael gymaint o effaith ar gymdeithas â phenderfyniad rheithgor. Gwerthfawrogi eich cyfraniad yn fawr.

Paratoi ar gyfer eich diwrnod cyntaf

Fel arfer, mae gwasanaeth rheithgor yn para hyd at ddeg diwrnod gwaith ac mae'n bwysig eich bod yn rhoi gwybod i'ch cyflogwr, gofalcwyr eich plant neu unrhyw un arall y gallai eich absenoldeb effeithio arnynt. Os bydd treial yn debygol o bara'n hwy, gofynnir i chi yn y llys a fyddai hynny'n anodd i chi ac efallai y gofynnir i chi am dystiolaeth i brofi hyn. Bydd barnwr y treial yn penderfynu a ddylech chi fod ar gael ar gyfer y broses ddethol ar gyfer y treial hwnnw ai peidio.

Pan gyrhaeddwch y llys, sicrhewch eich bod wedi dod â thudalen 1 a 2 eich Gwybodaeth Rheithgor gyda chi, ynghyd â math arall o ddogfen adnabod. Dyma'r mathau derbyniol o ddogfennau adnabod: pasport llawn; trwydded yrru cerdyn-llun; Cerdyn Adnabod Cenedlaethol yr UE; dogfennau'r Swyddfa Gartref yn cadarnhau statws mewnfudo i'r DU; neu unrhyw ddau o'r canlynol – tystysgrif geni (a gyhoeddwyd o fewn chwe wythnos i'r geni), cerdyn credyd gyda thri chyfriflen a phrawf o lofnod, llyfr sieciau a cherdyn banc gyda thri chyfriflen a phrawf o lofnod, tri bil gan y prif wasanaethau yn dangos yr enw a'r cyfeiriad cywir. Bydd staff y llys yn gofyn i chi ddangos y rhain i gadarnhau pwy ydych pan fyddwch yn cyrraedd y llys ar eich diwrnod cyntaf.

Awgrymir eich bod yn gwisgo rhywbeth cyfforddus. Fe ddylech wneud hynny gan y byddwch yn eistedd i lawr am gyfnod maith. Nid oes unrhyw reol gaeth ynghylch gwisg, ond dylech wisgo'n briodol.

Amser cyrraedd

Mae'n bwysig eich bod yn cyrraedd mewn pryd ond, oherwydd natur gymhleth achosion troseddol, dylech gofio nad yw bob amser yn bosibl cychwyn y treial ar yr union amser y cafodd yr achos ei restru ar ei gyfer; er enghraifft, efallai y bydd materion cyfreithiol i'w datrys cyn y bydd y treial yn cychwyn.

Bydd staff y llys yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i chi'n gyson tra byddwch yn aros, ac efallai y byddwch yn dymuno dod â llyfr, papur newydd neu rywbeth arall i'ch diddori am y cyfnodau pryd y bydd yn rhaid i chi aros.

Er y gallwch ddod â'ch ffôn symudol neu liniadur gyda chi i'w defnyddio ym man ymgynnull y rheithgor, y mae'n annhebygol y cewch fynd â nhw gyda chi i mewn i'r llys nac i'r ystafell ymneilltuo. Mae defnyddio camerâu neu offer recordio wedi'i wahardd ym mhob adeilad llys. Caniateir ffonau symudol sydd â nodweddion megis camera neu offer recordio arnynt, ond ni chewch ddefnyddio'r nodweddion hyn yn adeilad y llys. Gan na all staff y llys gymryd cyfrifoldeb am yr eitemau hyn os gadewir nhw ym man ymgynnull y rheithgor, y mae cypyrddau clo ar gael i chi eu defnyddio yn y mwyafrif o lysoedd.

Efallai y byddwch yn dewis dod â'ch cinio eich hun. Cyfeiriwch at y daflen gwybodaeth leol a amgaewyd gyda'ch llythyr cadarnhau i gael manylion ynghylch unrhyw gyfleusterau bwyd sydd ar gael yn y llys. Gellir hawlio lwfans dyddiol am fwyd a diod yn ôl wedi i chi orffen eich gwasanaeth rheithgor. Gofynnwch yn y llys os hoffech fwy o wybodaeth am hyn.

Mae swyddogion diogelwch yn debygol o archwilio unrhyw un sy'n mynd i mewn i adeilad y llys. Wedi hyn, fe'ch cyfeirir at fan ymgynnull y rheithgor.

Eich diwrnod cyntaf yn y llys

Wedi ichi gyrraedd y llys ac wedi ichi gael eich arwain i fan ymgynnull y rheithgor, bydd eich dogfennau adnabod yn cael eu gwirio. Gwneir hyn i sicrhau mai dim ond y rhai sydd wedi'u dewis ar gyfer y rheithgor sy'n gwasanaethu ac nad oes neb arall yn defnyddio'ch enw.

Pan fydd pawb a sydd wedi cael gwŷs wedi cyrraedd, dangosir fideo i chi.

Bydd y fideo yn egluro'ch rôl a'ch cyfrifoldebau fel rheithiwr. Bydd yn egluro'r broses o ddewis rheithwyr i wasanaethu ar dreial.

Mae hyn yn cynnwys tyngu llw neu gadarnhau.

Mae'r isod yn enghraifft o'r geiriau a ddefnyddir ar gyfer y rhain.

Y llw:	Y cadarnhad:
Tyngaf i Dduw Hollalluog y profaf yn ffyddlon y diffynnydd a rhoi dedfryd gyfiawn yn ôl y dystiolaeth.	Yr wyf yn datgan a chadarnhau yn ddifrifol, yn ddifffuant ac yn ddidwyll y profaf yn ffyddlon y diffynnydd a rhoi dedfryd gyfiawn yn ôl y dystiolaeth.

Os oes arnoch angen llw gwahanol yn ôl eich crefydd, dylech roi gwybod i un o swyddogion y llys. Dylai eu bod yn gallu darparu'r llyfr sanctaidd a'r llw priodol ar eich cyfer, neu byddant yn gofyn i chi ddod â'ch copi eich hun o'r ysgrythur. Os byddai'n well gennych, gellir darllen y llw'n uchel er mwyn i chi ei ailadrodd.

Bydd y fideo hefyd yn egluro proses y treial a swyddogaethau'r gwahanol bobl y byddwch yn eu gweld yn y llys. Ar ôl y fideo, bydd y swyddog rheithgor yn rhoi manylion ichi am gyfleusterau lleol ac yn mynd drwy'r gwahanol ffurflenni y bydd yn rhaid i chi eu llenwi, er enghraifft i hawlio'ch treuliau.

Os oes gennych anabledd nad yw'r llys eisoes yn ymwybodol ohono, mynnwch air â'r staff a fydd yn gwneud eu gorau i sicrhau fod eich gwasanaeth rheithgor yn un cyfforddus. Bydd staff wrth law gydol y dydd i ateb unrhyw gwestiynau fydd gennych.

Pan ddewisir chi i wasanaethau mewn treial, bydd y barnwr yn rhoi arweiniad pellach i chi ar eich cyfrifoldebau yn yr ystafell llys ac yn ystod y treial. Ar ôl i'r holl dystiolaeth gael ei chyflwyno yn y treial a'i bod yn amser i chi benderfynu ar eich dyfarniad, bydd y barnwr yn rhoi arweiniad pellach ichi.

Pwysig - Bydd y barnwr yn dweud wrthyh i BEIDIO â thrafod y dystiolaeth gyda neb y tu allan i'ch rheithgor - naill ai wyneb yn wyneb, dros y ffôn neu dros y rhyngwryd ar wefannau rhwydwaith cymdeithasol megis Facebook, Twitter neu Myspace. Os gwnewch hyn, bydd perygl y byddwch yn datgelu gwybodaeth sy'n gyfrinachol i'r rheithgor. Dylai pob rheithiwr gadw cyfrinachedd o ran dyletswydd i reithwyr eraill, i'r partïon ac i'r llys. Dim ond pan fydd pob un o'r 12 rheithiwr yn ystafell drafod y rheithgor ar ôl clywed yr holl dystiolaeth yn y treial y caiff rheithwyr drafod y dystiolaeth. Mae'n drosedd y bydd modd ei gosbi gyda dirwy a/neu gyfnod yn y carchar i reithiwr ddatgelu i unrhyw un, fanylion unrhyw ddatganiadau penodol a wnaethpwyd, safbwyntiau a fynegwyd, dadleuon a gynigiwyd neu bleidleisiau a wnaethpwyd gan aelodau'r rheithgor wrth iddynt bwysu a mesur.

Pwysig - Mae'n drosedd i unrhyw un geisio ymyrryd ar reithiwr neu ei fygwth mewn unrhyw achos sydd gerbron Llys y Goron. Os bydd unrhyw un yn cysylltu â chi ynghylch achos, rhaid i chi ddweud wrth un o swyddogion y llys neu swyddog o'r heddlu ar unwaith, fel y gellir hysbysu barnwr y treial ynghylch y mater.

Gall rhai pobl deimlo bod gwasanaeth rheithgor yn brofiad anodd, ond bydd y mwyafrif o bobl yn ei gael yn brofiad diddorol, boddhaus a gwerth chweil. Cofiwch na fyddwch ar eich pen eich hun, ac os bydd gennych unrhyw anawsterau neu bryderon, gallwch siarad â staff y llys. Cofiwch y bydd rhywun wrth law i'ch cynorthwyo ym mhob cam o'r broses. Mae'r daflen 'Eich cefnogi chi drwy Gwasanaeth Rheithgor' ar gael yn y llys.

Pwysig – os ydych yn ansicr neu'n anghyfforddus ynghylch unrhyw beth yn ystod y treial, dylech ei ysgrifennu ar bapur a chodi'ch llaw er mwyn tynnu sylw'r tywysydd. Bydd y tywysydd wedyn yn rhoi eich nodyn i'r barnwr a fydd yn rhoi sylw i'ch ymholiad neu'ch pryder.

Os byddwch yn teimlo'n sâl neu angen defnyddio'r toiled neu os na fyddwch yn gallu clywed unrhyw ran o'r treial, dylech dynnu sylw'r tywysydd eto.

Proses y treial

Mae pob treial troseddol yn dilyn patrwm digon tebyg. Bydd diffynnydd neu gyfres o ddiffynnyddion wedi cael eu cyhuddo o drosedd.

Mae pob diffynnydd yn ddieuog hyd nes y caiff ei brofi'n euog o'r trosedd. Yn ystod y treial, bydd dadleuon a thystiolaeth yn cael eu cyflwyno. Y rheithgor sydd i benderfynu a yw'r dadleuon a'r dystiolaeth a gyflwynwyd iddo gan yr erlyniad wedi'u sicrhau y tu hwnt i amheuaeth resymol fod y diffynnydd yn euog.

Os disgwylir i dreial bara mwy na phedair wythnos, gall y llys ddewis hyd at 14 rheithiwr yn hytrach na'r 12 arferol. Mae hyn er mwyn llenwi unrhyw leoedd gwag a allai godi oherwydd bod un neu ragor o'r rheithwyr a ddewiswyd yn methu â chwblhau'r treial. Bydd y lleoedd

gwag hyn yn hysbys cyn dechrau gwrandu ar dystiolaeth yr erlyniad, a bydd unrhyw reithwyr ychwanegol sydd ar ôl erbyn hynny yn cael eu rhyddhau o'r treial hwnnw a byddant yn gymwys i gael eu dethol i fod ar reithgor arall.

Cymryd nodiadau – bydd aelodau'r Rheithgor yn cael papur a beiro fel y gellir gwneud nodiadau os byddwch yn dymuno. Nid oes rhaid ichi wneud nodiadau ond efallai y bydd yn ddefnyddiol ichi. Bydd unrhyw nodiadau'n aros yn yr ystafell llys ac ni ellir mynd â nhw adref. Gellir mynd â'r nodiadau i'r ystafell drafod pan fydd y trafod yn cychwyn. Ar ddiwedd y treial bydd y nodiadau'n cael eu dinistrio.

Dechrau'r treial – bydd y treial yn cychwyn gyda chlerc y llys yn darllen y cyhuddiadau yn erbyn y diffynnydd yn uchel. Y ditiad yw'r rhestr o'r cyhuddiadau hyn ac efallai y rhoddir copi ichi.

Byddwch yn clywed y dystiolaeth gan yr erlyniad yn gyntaf, gan ddechrau gydag amlinellid o fanylion yr achos. Wedi i holl dystion yr erlyniad gael eu holi, eu croesholi ac, os oes rhaid, eu holi eto gan yr erlyniad, tro'r amddiffyniad fydd hi i gyflwyno'i achos, os yw'n dymuno gwneud hynny. Gall yr amddiffyniad alw'i dystion ei hun a fyddant, yn eu tro, yn cael eu croesholi gan yr erlyniad ac, os oes rhaid, yn cael eu holi eto gan yr amddiffyniad.

Gall y barnwr ymyrryd unrhyw bryd yn ystod y treial i atal holi neu ddadleuon amherthnasol, i ddiogelu tystion, i egluro materion neu i gadw'r achos o fewn amserlen gytunedig.

Mae gwrandu achos yn broses gyfreithiol gymhleth ac, ar brydiau, efallai y bydd angen i'r barnwr a'r eiriolwyr drafod pwynt cyfreithiol.

Os felly, bydd y barnwr yn gofyn i'r rheithgor adael y llys am gyfnod byr. Mae'n bosibl y gallai trafodaethau o'r fath ddylanwadu'n ormodol ar benderfyniad y rheithgor a dyna pam y caiff y rheithwyr eu heithrio o'r trafodaethau hyn.

Os gofynnir ichi adael, bydd tywysydd yn eich arwain o'r llys i'r man aros y tu allan. Pan fyddwch allan o'r llys, bydd y barnwr, yr erlyniad a'r amddiffyniad yn trafod goblygiadau cyfreithiol y pwynt a godwyd. Pan fydd y mater hwn wedi'i ddatrys, gofynnir ichi ddychwelyd i'r ystafell llys.

Areithiau cloi – pan fydd yr holl dystiolaeth wedi'i rhoi i'r llys, gall eiriolwyr yr erlyniad a'r amddiffyniad wneud areithiau cloi.

Byddant yn siarad yn uniongyrchol â'r rheithgor wrth iddynt ddadlau'u hachosion eu hunain.

Crynhoi a chyfarwyddiadau gan y barnwr – ar ddiwedd y treial, bydd y barnwr yn esbonio'r gyfraith i'r rheithgor ac yn crynhoi ffeithiau'r achos. Bydd y barnwr yn rhoi cyfarwyddiadau ynghylch dyletswyddau'r rheithgor cyn ichi fynd allan i ystafell drafod y rheithgor i ystyried y rheithfarn.

Ar ddiwedd y crynhoi, dylai'r barnwr gynghori'r rheithgor i benodi pen-rheithiwr. Bydd y pen-rheithiwr yn gweithredu fel llefarydd ar ran y rheithgor ac yn cyhoeddi'r rheithfarn.

Yn ystafell drafod y rheithgor

Bydd tywysydd yn mynd â chi a'r rheithwyr eraill i ystafell y rheithgor. Cewch fynd ag unrhyw nodiadau a wnaethoch yn ystod y treial ynghyd â chopi o'r ditiad i mewn i ystafell y rheithgor. Mewn rhai achosion, efallai y caniateir i chi fynd ag arddangosion a gyflwynwyd yn ystod y treial i mewn hefyd.

Ni cheir mynd â ffôn symudol, gliniadur, iPod nac unrhyw ddyfais sy'n gallu cysylltu i'r rhyngwrdd ac ati i mewn i ystafell y rheithgor. Gellir cael unrhyw aelod o'r rheithgor a ganfyddir ag un o'r rhain yn ei feddiant yn euog o ddirmyg llys a gellir ei ddirwyo neu ei garcharu.

Tra byddwch yn ystafell y rheithgor ni chewch gysylltu ag unrhyw un y tu allan ac eithrio trwy roi nodyn i'r tywysydd, a dangosir ichi sut i gysylltu â'r tywysydd os bydd angen ichi wneud hynny.

Rôl y rheithgor yw penderfynu ar reithfarn yn y treial y mae wedi gwrandeo arno. Yn seiliedig ar y dystiolaeth a gyflwynwyd yn yr ystafell llys, dadleuon y ddwy ochr a chyfarwyddiadau'r barnwr, rhaid i chi benderfynu a yw'r diffynnydd yn euog ynteu'n ddieuog o'r cyhuddiadau a wnaed yn ei erbyn. Dim ond chi a gweddill y rheithgor sydd i ystyried y dystiolaeth a phenderfynu ar y rheithfarn. Dim ond pan fydd yr holl reithwyr yn bresennol y dylech drafod yr achos yn ystafell y rheithgor.

Os hoffech i'r barnwr esbonio neu grisialu unrhyw beth am yr achos, ar unrhyw adeg tra'ch bod yn ystyried yr achos, gallwch anfon nodyn ato trwy law'r tywysydd. Byddwch wedyn yn mynd yn ôl i'r ystafell llys a bydd y barnwr yn rhoi cymaint â phosibl o help ichi. Sylwch na ellir rhoi unrhyw dystiolaeth newydd ar yr adeg hon.

Cewch ddigon o amser i drafod y dystiolaeth ymysg eich gilydd ac i wneud penderfyniad y mae pob un ohonoch yn gytûn arno. Fodd bynnag, mewn rhai achosion, nid yw'r rheithwyr i gyd yn gytûn ynghylch y rheithfarn. Yn y sefyllfaoedd hyn, gall y barnwr dderbyn penderfyniad y mae'r mwyafrif ohonoch, ond nid pawb, wedi cytuno arno. Gelwir hyn yn rheithfarn fwafrifol, ond bydd y barnwr yn rhoi cyngor ichi ar hyn.

Pan fyddwch wedi dod i benderfyniad ynghylch y rheithfarn, byddwch yn dychwelyd i'r ystafell llys. Bydd clerck y llys yn gofyn i ben-rheithiwr y rheithgor am y rheithfarn. Rhaid i'r pen-rheithiwr ofalu ateb dim ond y cwestiynau y mae clerck y llys yn eu gofyn.

Pan fydd y rheithfarn wedi'i rhoi, mae'ch gwaith ar yr achos hwnnw ar ben. Os ydych chi cael y diffynnydd yn euog, gall y barnwr ddedfrydu'n syth, neu gall ofyn i'r Gwasanaeth Prawf baratoi adroddiadau cyn-dedfrydu. Os bydd angen adroddiad cyn-dedfrydu, caiff y diffynnydd ei alw'n ôl yn ddiweddarach i'w ddedfrydu.

Ar ôl i'r rheithfarn gael ei rhoi, dylech aros ar fainc y rheithgor hyd nes y bydd tywysydd yn gofyn ichi adael y llys a dychwelyd i fan ymgynnull y rheithgor. Rhaid ichi bob amser adrodd yn ôl i swyddogion y llys ar ôl treial, gan y gallech fod yn rheithiwr mewn mwy nag un treial yn ystod eich gwasanaeth rheithgor.

Penderfyniad Rheithgor – Gwybodaeth bwysig i chi

Ar ddiwedd y treial, ar ôl gwranddo ar yr holl dystiolaeth, bydd y barnwr yn gwahodd y rheithgor i fynd i ystafell arall i benderfynu ar ei reithfarn. Pan fydd rheithgor yn dechrau trafod ei benderfyniad, ni chaiff neb darfu arno ac ni fydd unrhyw barti, heblaw beili'r rheithgor, yn cael mynd i mewn i ystafell benderfynu y rheithgor. O ganlyniad, ni chaniateir i reithwyr adael yr ystafell (heblaw am egwyl fer gyda rhywun yn eu hebrwng) nes eu bod wedi penderfynu ar reithfarn.

Efallai y bydd cyfleusterau arlwyo a/neu beiriannau gwerthu ar gael yn y llys y byddwch yn ei fynychu, ond efallai hefyd na fydd y rhain ar gael. Fodd bynnag, ni fyddwch yn cael eich rhyddhau o'r ystafell benderfynu i fynd i 'nôl lluniaeth nes eich bod wedi penderfynu ar eich rheithfarn neu bod y Barnwr yn rhyddhau'r rheithgor am y diwrnod. Bydd llysoedd yn darparu decanteri dŵr yn ystafell benderfynu y rheithgor, ond fe'ch cynghorir yn gryf i ddod â bwyd gyda chi i'r llys neu i fynd i ddefnyddio'r cyfleusterau ar y safle cyn ichi gychwyn trafod eich penderfyniad.

Bydd y Barnwr a/neu'r Rheolwr Rheithgor yn gallu dweud wrthyhch ymlaen llaw pan fydd yr achos yn debygol o gyrraedd y cam penderfynu. Gwnewch drefniadau addas o ran cynhaliaeth, os gwelwch yn dda, ar y diwrnod y byddwch yn trafod y penderfyniad ac unrhyw ddyddiau yn dilyn hynny os bydd y trafodaethau'n para mwy na diwrnod.

Rhoi rheithfarn yn ôl cyfarwyddyd y barnwr

Yn achlysurol, gallech gael eich cyfarwyddo gan farnwr y treial i ddychwelyd rheithfarn benodol. Mae hyn yn debygol o ddigwydd mewn un o ddwy sefyllfa:

Mae'r diffynnydd yn penderfynu yn ystod y treial ei fod am newid ei ble o ddieuog i euog. Yn yr achos penodol hwn, byddai'r barnwr yn gofyn ichi gyflwyno euogfarn ar sail cyfaddefiad y diffynnydd ei hun. Gall y barnwr ddedfrydu ar unwaith neu gall ohirio'r dedfrydu tan ddyddiad arall fel y gall y Gwasanaeth Prawf baratoi adroddiadau cyn-dedfrydu.

Y sefyllfa arall yw, pan fydd yr Erlyniad wedi cyflwyno'u hachos i chi, weithiau bydd y tîm amddiffyn yn gwneud cais i farnwr y treial nad oes digon o dystiolaeth i gael eu cleient yn euog. Bydd y barnwr yn gwranddo ar ddadleuon cyfreithiol y ddwy ochr ac yna'n penderfynu ar y ceisiadau. Os bydd y barnwr yn dyfarnu o blaid yr amddiffyniad, bydd y barnwr yn cyfarwyddo'r rheithgor i gyflwyno dedfryd o ddieuog, gan yr ystyrir fod achos yr Erlyniad yn rhy wan i barhau ag ef. Caiff y diffynnydd ei ryddhau. Os digwydd hynny, bydd eich gwaith ar yr achos hwnnw ar ben ac fe gewch eich hebrwng gan y tywysydd i fan ymgynnull y rheithgor.

Eich cyflogaeth

Bydd rhai rheithwyr yn pryderu ynghylch yr effaith a gaiff gwasanaeth rheithgor ar eu swydd neu'u gyrfa. Bydd rhai'n poeni am gael eu trin yn annheg neu hyd yn oed yn ofni cael eu diswyddo.

Rydym yn eich cyngori i gadw mewn cysylltiad â'ch cyflogwr yn ystod eich gwasanaeth rheithgor, fel y byddant yn gwybod beth sy'n digwydd ac y bydd modd iddynt dynnu sylw at unrhyw broblemau a allai fod ganddynt ynghylch eich absenoldeb. Siaradwch â'r swyddog rheithgor neu'r tywysydd os oes gennych chi neu eich cyflogwyr bryderon.

Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn credu'n gryf y dylai pobl deimlo'n sicr ynglŷn â'u cyflogaeth wrth gyflawni'u dyletswydd ddinesig. Oherwydd hyn, diwygiwyd cyfraith cyflogaeth i amddiffyn rheithwyr rhag cael eu cosbi o ganlyniad i gyflawni gwasanaeth rheithgor. Gall hyn ddigwydd, er enghraifft, os cafodd rheithiwr ei atal rhag dychwelyd i'r un swydd neu ei adael allan o godiad cyflog neu gyfleoedd am ddyrchafiad swydd. Mae angen i sgiliau sawl swydd barhau'n gyfredol, felly ni fyddai cyflogwr a fynnai ailhyfforddi yn dilyn cyfnod hir o absenoldeb (er enghraifft am resymau diogelwch) yn gweithredu er anfantais y rheithiwr, o angenrheidrwydd.

Mae camau diogelu yn cael eu cymryd yn erbyn cyflogwyr sy'n diswyddo eu staff am gyflawni gwasanaeth rheithgor. Fodd bynnag, ni fydd cyflogwyr yn atebol am ddiswyddo anghyfreithlon os ydynt wedi dweud wrth y gweithiwr y byddai'r absenoldeb yn debygol o achosi niwed sylweddol i'r busnes a bod y gweithiwr yn gwrthod yn afresymol neu'n methu â cheisio cael ei esgusodi rhag gwasanaeth rheithgor neu ohirio'r gwasanaeth.

Os byddwch yn parhau i deimlo nad yw materion gyda'ch cyflogwyr wedi'u datrys yn foddhaol, efallai y bydd modd i'r barnwr gynnig cefnogaeth a chymorth i chi. Rhowch wybod i'r swyddog rheithgor neu'r tywysydd os hoffech i'r barnwr ystyried y broblem.

Rheithwyr hunangyflogedig

Os ydych chi'n hunangyflogedig, rhaid darparu tystiolaeth ddogfennol o golli enillion neu o dreuliau ychwanegol e.e. prawf o fod wedi'ch cofrestru fel gweithiwr hunangyflogedig; copi o ffurflen dreth flaenorol; llythyr gan gyfrifydd yn datgan cyfartaledd incwm dyddiol; llythyr wedi'i ddilysu gan rywun a fyddai wedi cynnig gwaith, gan nodi'r cyflog. Os nad oes gennych dystiolaeth ddogfennol ac y byddwch yn wynebu colled, bydd angen ichi gael gair â'r rheolwr rheithgor ar unwaith, gan ei bod yn bosib na chewch hawlio am golli enillion.

Polisïau yswiriant

Ceir amrywiol bolisïau yswiriant sy'n yswirio rhag colledion o ganlyniad i wasanaeth rheithgor. Os bydd arnoch angen unrhyw wybodaeth gan y llys am eich gwasanaeth rheithgor at ddibenion yswiriant, rhowch wybod i'r swyddog rheithgor.

Yswiriant teithio

Dyma'r math mwyaf cyffredin o yswiriant sydd â darpariaethau ar gyfer gwasanaeth rheithgor. Os bydd angen i chi ganslo neu aildrefnu gwyliau a drefnwyd ar gyfer y cyfnod pryd y disgwylir i chi wasanaethu ar dreial, a bod gennych yswiriant teithio, argymhellwn eich bod yn edrych ar eich polisi (fel arfer dan Canslo a Therfynu'n Gynnar) i weld a ydych yn gymwys i wneud hawliad.

Darllenwch y polisi'n ofalus, gan y gellir cael telerau gwahanol iawn mewn gwahanol bolisiau.

Yswiriant cartref neu bersonol

Os oes gennych, neu os ydych yn cael eich cynnwys o fewn unrhyw fath o yswiriant cartref neu bersonol, rydym yn eich cynghori i ddarllen eich polisi (o bosibl dan Costau Cyfreithiol neu Amddiffyniad Cyfreithiol) i sefydlu a ydych yn gymwys i hawlio unrhyw golled ariannol sy'n digwydd o ganlyniad i wneud gwasanaeth rheithgor. Efallai y bydd y polisi'n cynnwys costau na fydd y llys yn eu talu gan nad yw o fewn cylch gorchwyl y llys neu oherwydd yr aethpwyd dros drothwy'r uchafswm. Neu gallai'r yswiriant yswirio rhag colledion waeth beth fo lwfansau'r llys ac efallai na fydd angen ichi hawlio oddi wrth y llys o gwbl.

Unwaith eto, bydd y manylion wedi'u nodi yn eich dogfennau polisi.

Yswiriant busnes

Mae rhai polisiau yswiriant busnes hefyd yn cynnwys darpariaeth am golledion o ganlyniad i wasanaeth rheithgor. Gallant yswirio rhag colledion o ganlyniad i weithwyr yn cael eu galw i wasanaethu ar reithgor neu, os ydych yn hunangyflogedig, cost penodi rhywun i redeg eich busnes ar eich rhan tra byddwch ar wasanaeth rheithgor. Gallant hefyd gynnwys colledion o ganlyniad i aildrefnu taith fusnes.

Y Siarter Rheithwyr

Mae'r Siarter Rheithwyr yn nodi'r safonau sylfaenol y gallwch chi, fel rheithiwr, eu disgwyl gan Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM ar bob cam o'ch gwasanaeth rheithgor – o'r adeg pryd y byddwch yn dychwelyd eich gwŷs hyd nes byddwch yn cyhoeddi'ch dyfarniad.

Gallwch lawrlwytho copi o'r siarter rheithwyr o

<http://hmctsformfinder.justice.gov.uk/HMCTS/FormFinder.do>

neu gallwch ofyn i'r rheolwr rheithgor am gopi pan fyddwch yn y llys.

Adborth gan gwsmeriaid

Rydym bob amser yn agored i dderbyn awgrymiadau ynghylch gwella'r gwasanaeth a roddwn i reithwyr. Fe welwch ffurflen neu lyfr adborth yn y mwyafrif o fannau aros i reithwyr. Os credwch fod ein staff yn haeddu clod neu'n haeddu cael eu crybwyll yn arbennig, byddem hefyd yn croesawu sylwadau o'r fath.

Gobeithiwn na fydd safon y gwasanaeth a ddarparwn yn peri ichi wneud sylwadau anffafriol, ond os oes gennych gw^yn, bydd aelod o staff yn ceisio datrys eich problem yn y fan a'r lle. Os ydych yn parhau i fod yn anhapus, gallwch siarad â'r swyddog gwasanaeth cwsmeriaid neu reolwr y llys.

Sylwch - ni fydd barnwyr yn gwneud sylwadau ar achosion wedi iddynt orffen; ni allant felly ohebu ynghylch achosion a wrandawyd ganddynt. Ni all rheolwr llys ymholi i gwynion ynghylch bargyfreithwyr, cyfreithwyr na mudiadau eraill.

Mae barnwyr yn annibynnol ac ni all rheolwr y llys roi sylw i hawliadau lle teimlwch

- fod penderfyniadau'r barnwr yn anghywir neu'n annheg; neu
- nad oedd y barnwr wedi delio gyda'r achos yn iawn.

Os ydych eisiau mwy o wybodaeth ynghylch sut i wneud cwyn, gofynnwch yn y llys am ein taflen 'Anhapus â'n gwasanaeth – beth allwch chi ei wneud?'

Cwestiynau cyffredin

Cyn y treial

Oes rhaid imi wasanaethu?

Oes. Roedd darpariaethau yn Neddf Cyfiawnder Troseddol 2003 i sicrhau bod y cyfan bron o aelodau cymdeithas yn gymwys i wasanaethu ar reithgor. Os ydych wedi cael eich gwysio i wasanaethu ar reithgor a bod eich gwŷs wedi'i chadarnhau, mae dyletswydd gyfreithiol arnoch i gyfrannu at y broses cyfiawnder troseddol fel rheithiwr.

All rhywun arall gymryd fy lle?

Na. Dim ond ar gyfer y person a enwir ar y wŷs y mae'r wŷs. Ni ellir ei throsglwyddo i unrhyw un arall. Mae ffugio bod yn rheithiwr yn drosedd.

Gafi fynd â rhywun gyda mi i'r llys?

Argymhellir nad ydych yn gwneud hynny oni bai eu bod yno i'ch helpu (gweler y cwestiwn isod ar anghenion arbennig). Ni fyddwch yn gallu bod gyda nhw yn ystod y dydd, ar wahân i amser cinio o bosib, ac ni chaniateir ichi siarad â nhw o gwbl am y treial yr ydych yn gweithredu fel rheithiwr ynddo.

Tra byddwch yn y llys

Pryd mae'r llys yn eistedd?

Fel arfer, mae'r llys yn eistedd rhwng 10.30am a 4.30pm bob dydd. Serch hynny, gall y barnwr, yn dibynnu ar sut mae'r treial yn mynd yn ei flaen, ofyn ichi eistedd am fwy neu lai o oriau, a hynny'n ddyddiol.

A oes rhywle i mi adael fy mhlant tra byddaf yn y llys?

Nid oes cyfleusterau gwarchod plant mewn llysoedd. Gallwch hawlio am unrhyw daliadau ychwanegol y bydd rhaid i chi eu gwneud i ofalwr neu warchodwr plant oherwydd eich gwasanaeth rheithgor, ar yr amod nad yw eich hawliad am golled ariannol (gan gynnwys gwarchod plant a cholli enillion) yn fwy na'r uchafswm a nodir ar y daflen lwfansau a dim ond os na fyddwch yn arfer defnyddio gwarchodwr plant ar y dyddiau yr ydych wedi cael gwys i wasanaethu ar reithgor arnynt. Casglwch dystysgrif gwarchod plant o ddesg ymholiadau'r rheithgor; bydd angen i'ch gwarchodwr plant ei llenwi a'i dychwelyd. Cyfrifir yr hawliadau ar sail unigol.

Pa gyfleusterau sydd ar gael ar gyfer pobl ag anghenion arbennig?

Er bod gan lawer o lysoedd gyfleusterau llawn ar gyfer pobl ag anableddau, dylech gysylltu â rheolwr y rheithgor yn y llys y gwyswyd chi i ymddangos ynddo i ganfod pa gyfleusterau sydd ganddynt ac i roi gwybod iddynt ymlaen llaw os oes gennych anghenion arbennig.

Am faint y bydd yn rhaid i mi aros cyn cael fy ngalw i eistedd ar reithgor?

Mae treial yn cynnwys llawer o bobl y mae angen iddynt fod 'yn barod am dreial' ar y dyddiad y rhestrwyd eu hachos arno. Mae'r mwyafrif o achosion yn dechrau ar amser ac nid oes rhaid i aelodau'r rheithgor aros yn hir cyn cael eu galw i wasanaethu ar reithgor.

Fodd bynnag, os oes problemau, er enghraifft tyst heb gyrraedd neu'r diffynnydd yn wael, efallai y bydd rhaid ichi aros hyd nes y gall y llys ddatrys y mater. Mewn sefyllfaoedd eraill, efallai bod y diffynnydd wedi pledio'n euog ar y funud olaf ac felly ni chynhelir y treial.

Mewn amgylchiadau o'r fath, mae'n anodd rhagweld pa mor hir y bydd yn rhaid i chi aros a dyna pam y cynghorir chi i ddod â llyfr neu rywbeth arall i'ch diddori gyda chi. Bydd y llys yn gwneud popeth o fewn ei allu i sicrhau na fydd yn rhaid ichi aros yn hir gan nad yw rheithwyr yn aros i dreial fod yn barod yn ddefnydd effeithlon o reithgor nac arian cyhoeddus.

A oes gan y llys gyfleusterau ar gyfer gweddio?

Mae rhai llysoedd yn darparu mannau arbennig ar gyfer gweddio a myfyrdod tawel. Cysylltwch â rheolwr y rheithgor yn eich llys lleol am ragor o wybodaeth.

Beth os bydd arnaf angen sgwrs breifat ag aelod o staff y llys?

Gofynnwch i reolwr y rheithgor am sgwrs breifat. Byddant yn gwneud eu gorau i'ch helpu.

Cael eich dewis ar gyfer treial ac yn ystod y treial

Ar ba dreial y byddaf yn gwasanaethu?

Ni fyddwch yn gwybod ar ba dreial y byddwch yn gwasanaethu hyd nes y byddwch wedi tyngu'r llw. Hyd yn oed pan gewch eich hebrwng i'r ystafell llys, efallai na fyddwch yn cael eich dewis ar gyfer yr achos hwnnw. Y rheswm dros wysio rheithwyr yn y ffordd hon yw er mwyn sicrhau nad oes ganddynt unrhyw ragfarnau am yr achos y byddant yn gwrando arno, y byddant yn ddiduedd, ac y dewisir hwy ar hap.

Beth os gofynnir i mi eistedd am fwy na phythefnos?

Bydd y rhan fwyaf o achosion yn cael eu cwblhau'n llwyddiannus o fewn pythefnos, ond bydd rhai achosion yn para'n hirach. Os cewch eich dewis i eistedd ar reithgor mewn achos o'r fath, fel arfer bydd y barnwr yn dweud hynny wrthy chyn ichi dyngu'r llw.

Os nad ydych yn gallu eistedd am fwy na phythefnos, dylech esbonio'ch rhesymau wrth y barnwr a fydd yn penderfynu a fyddwch yn gwasanaethu ar y treial hwnnw ai peidio. Bydd penderfyniad y barnwr yn derfynol.

Beth os bydd rhywun sy'n gysylltiedig â'r achos yn cysylltu â mi?

Os cysylltir â chi ar unrhyw adeg yn ystod eich gwasanaeth rheithgor gan unrhyw un y credwch allai fod yn gysylltiedig â'r achos yr ydych yn ei wrando, mae angen i chi gysylltu ar unwaith â staff y llys neu reolwr y rheithgor.

Beth ddylwn ei wneud os oes gennyf bryderon yn ystod fy ngwasanaeth rheithgor?

Os teimlwch dan fygythiad neu'n bryderus ar unrhyw adeg fel rheithiwr, mae angen ichi gysylltu ar unwaith â staff y llys. Os nad ydych yn adeilad y llys ac y teimlwch eich bod mewn perygl uniongyrchol, yna dylech ddeialu 999.

Beth os nad wyf yn deall beth sy'n cael ei ddweud?

Mae'r cynrychiolwyr cyfreithiol yn gwybod nad yw'r mwyafrif o aelodau'r rheithgor yn gyfarwydd â'r hyn sy'n digwydd yn yr ystafell llys. Byddant fel arfer yn ceisio mynegi popeth mewn ffordd ddealladwy gan mai chi fydd yn penderfynu ar y rheithfarn yn yr achos. Os oes gennych unrhyw broblem, gallwch anfon nodyn i'r barnwr trwy law'r tywysydd i ofyn am esboniad.

Beth os nad ydw i'n teimlo'n dda yn ystod fy amser ar y rheithgor?

Os byddwch yn teimlo'n sâl unrhyw bryd, os bydd angen mynd i'r toiled arnoch, neu os yw'r dystiolaeth yn peri loes i chi, tynnwch sylw clerch y llys neu'r tywysydd. Os byddwch yn teimlo'n sâl cyn mynd i'r llys ar ddiwrnod y mae'n rhaid i chi wasanaethu ar y rheithgor, ffoniwch swyddog y rheithgor cyn gynted â phosibl. Efallai y bydd yn rhaid gohirio'r treial yr ydych yn gwasanaethu arno, i ddisgwyl ichi ddychwelyd. Mae hyn yn gostus iawn ac yn gwastraffu arian cyhoeddus. Oherwydd hyn, dylid ei osgoi os yw hynny'n bosibl.

Sut alla i gael gwybod beth oedd y ddedfryd?

Os caiff rhywun ei ddyfarnu'n euog, gallai'r barnwr ei ddedfrydu ar unwaith ond weithiau bydd yn gofyn am adroddiadau neu wybodaeth arall. Gallai sawl wythnos fynd heibio cyn i'r adroddiadau hynny fod ar gael. Os ydych am gael gwybod canlyniad achos, gallwch gysylltu â'r llys y diwrnod ar ôl y dyddiad a drefnwyd ar gyfer y dedfryd.

Sawl treial y byddaf yn eistedd arnynt?

Mae'r mwyafrif o achosion yn para dau neu dri diwrnod, ac felly mae'n bosibl y byddwch yn eistedd ar fwy nag un treial dros eich cyfnod o bythefnos. Bydd hyn yn dibynnu ar amgylchiadau'r treialon y byddwch yn cael eich dewis i eistedd arnynt.